

PISMO UREDNIKU

Tovariš urednik,

v šesti številki je *Sodobnost* priobčila glosu B. Š. z naslovom »V smrt zaradi lune«. V kratkem razmišljanju o smrtnih žrtvah dveh ameriških kozmonavtov in sovjetskega vesoljca (pisec pravi »sovjetskih«, kakor bi se ne bil ponesrečil samo eden) prihaja B. Š. do sklepa, da »séda v rakete tekmovalc v službi dveh različnih političnih in socialnih sistemov«, da »ta dva sistema« »poskušata prehiteti drug drugega v boju za posest lune«, da so krila sodobnih kozmonavtov izpostavljena »izžarevanju političnih strasti« in da bi se naslov glose moral potemtakem glasiti: »v smrt zaradi politike in zaradi systemskega tekmovanja«. Vse to se zdi piscu napačno in nedostojno, saj piše o »absurdnem tekmovanju« »žrtev zemeljskih nesporazumov, konfliktov in tragičnih bojev«, saj mu je tehnično-znanstveni napredek vesoljskih raziskav »zgolj pritlikavi boj za nebo«, za katerega bo nekdo moral nositi »odgovornost za smrt in nesrečo«. Vrhunec glose mu je zato »spoznanje: boj za politično systemski ugled je treba takoj in nemudoma izključiti iz človekovih prizadevanj, da bi dosegli mesec, planete in zvezde.«

V teh razmišljanjih odkrivamo najprej površnost in nazorsko slabost.

Zakaj naj bi bila »smrt zaradi politike« napačna, absurdna, pritlikava?

Obstajajo razne politike. Narekujejo jih predosem socialni in razredni interesi. Obstaja politika imperialistov in agresorjev, ki jo odmetavamo in obsojamo. Obstaja politika socializma in napredka, ki jo sprejemamo in odobravamo. Primerov za razne politike je dovolj. Politika oborožene vstaje slovenskega naroda in drugih jugoslovanskih narodov proti fašističnemu okupatorju med drugo svetovno vojno je bila edina alternativa njih podjarmljenju in uničenju ter je rodila tisoče junakov, ki so zavestno šli v smrt za svobodo in boljšo prihodnost. Podoben boj vodi danes junaški vietnamski narod. Nadalje, mar ni spričo nakopičenega smrtonosnega orožja in spričo velikanskih stroškov za oborožitev in za obrambo danes politika miru najbolj upravičena, najbolj potrebna in najbolj človeška? Politika miru je danes ključnega pomena, ko se je učinkovitost orožja tako neznansko povečala, da nosi v sebi lastno negacijo in nevarnost za celotno družbo. Po Leninovi misli bo napočil »čas, ko bo vojna tako uničevalna, da bo postala sploh nemogoča«.

S pojmom politike je torej B. Š. ravnal nepremišljeno, apriori obsojajoč vsako politiko. Morda ga je zavedel po poreklu plehek občutek o tem, da je politika nasploh nekaj nečednega, umazanega.

Ne moremo apriori obsoditi tudi tekmovanja različnih socialnih sistemov. Zakaj naj bi bilo tekmovanje posameznikov, kolektivov v proizvodnji ali narodov in sistemov med seboj nekaj negativnega? Zakaj se ne bi narodi, zlasti zaostali, opredelili za socialni sistem, ki se je v tekmovanju izkazal za boljšega? Če gre za tekmovanje v znanstvenih, tehničnih, kulturnih vprašanjih, če gre za tekmovanje med naprednim in zaostalim družbenim redom in če gre za tekmovanje miroljubne narave, ga ne moremo in ni potrebno odklanjati. V takšno tekmovanje vsak narod onaša svoj delež (o tem npr. precej slikovito pričajo imena mnogih kemičnih provin Mendelejeve tabele). Druga je stvar, če je tekmovanje usmerjeno na imperialistično osvajanje ozemlja, na genocid, na rasno diskriminacijo črncev in podobno; takšno tekmovanje odklanjamo.

Na današnje vesoljske raziskave ne moremo gledati le kot na sredstva političnih sil, kakor izključno gleda B. S. Vsak delovni, znanstveni in tehnični dosežek množi produkcijske sile družbe in povečuje njihov učinek, a z rastjo materialnih produkcijskih sil, ki spreminjajo odnose ljudi v proizvodnji, napreduje človeški rod. To je objektivna zakonitost. In človeška družba je danes s svojo znanostjo, tehniko in kulturo prišla tako daleč, da v makromerilih raziskuje vesolje okrog zemeljske krogle in se loteva vrtanja v še neraziskane globine svojega lastnega planeta ter da v mikromerilih odkriva znotraj atoma in atomskega jedra gigantske energetske virov, praktično neizčrpne, ki so v hipu razblinile nedavna jadikovanja nekaterih učenjakov o omejenosti zalog goriva na zemlji, kar naj bi pomenilo veliko nevarnost za človeštvo. (Ni dvoma, da bodo napori človeške znanosti in družbenega dela ustvarili tudi dovolj hrane za človeštvo, o pomanjkanju katere v prihodnjih desetletjih zganjajo zdaj velik hrup zahodni, izrazito meščanske usmerjenosti učenjaki, ki bi želeli ljudstva — in kratkovidne politike, kulturnike in naivneže — odvrniti od pravih nevarnosti za današnjo družbo: od vojne nevarnosti, od imperializma ZDA, od agresivnih držav, od neokolonializma itd.)

Skratka, znanost, predosem njene tehnološke veje, se je razvila v neposredno produkcijsko silo, in sicer v tako velikem obsegu in pomenu, kakršne ni poznal ali pričakoval Marx, ko je preučeval kapital in družbo. S tem so se tudi razumniki, nosilci tehnoloških prekratov, uvrstili med pomembnejše in mogočne proizvajalce.

Niso kriva znanstvena in tehnična odkritja, niso krivi znanstveniki, avtorji teh odkritij, če se poleg družbenokoristnih učinkov teh odkritij pojavlja tudi njihovo izrabljanje v vojaške namene. Žal je doslej človeštvo mnoge izume — od pruge orodja, od kolesa, smodnika in tako naprej do atomske energije — izrabljalo tudi za vojno, za osvajanje, za izkoriščanje človeka po človeku. Toda danes je človeštvo prav zaradi razvoja vede in tehnike in s tem produkcijskih sil materialne proizvodnje postavljeno pred prvenstveno in — kar je odločilno — pred izvedljivo nalogo: odpraviti zatiranje in izkoriščanje, odpraviti vojno.

Takšen je realističen odnos do vesoljskih raziskav in do drugih znanstvenih in tehničnih izumov, ki neverjetno pospešujejo človeški razvoj, ki dajejo človeški družbi perspektive svobodnega obstoja, hitrega napredka in dosegljivega blagostanja. Videti pri tem le vojaško plat raziskav in odkritij ali »smrt zaradi politike in zaradi sistemskega tekmovanja« pomeni obtičati na površini pojavov. Mimogrede rečeno, zahodna meščanska propaganda se giblje prav v teh dimenzijah.

Glosa izpod peresa B. S. pa ni samo površna in deloma primitivna. Glosa s svojimi razmišljanji meče slabo luč na znanost in tehniko, ki uprizarja »prilika boja za nebo« in za posest lune (pa menda B. S. ne jemlje resno novic, da si ameriški biznismeni že delijo parcele na luni?!), ki zahteva absurdne žrtve zaradi »izžarevanja političnih strasti« in podobno. Pisu se je zdelo umestno citirati celo nazadnjaško zabačljivo: »Gora ni nora, tisti je nor, ki gre gor.« Ves ta besedni splet nakazuje pri B. S. določeno mentaliteto neupanja do človeške znanosti in tehnike, pri bralcih pa — neodvisno od piščevih namer — lahko vzbuja podcenjujoč odnos do znanstvenih in tehničnih odkritij, lagoden vtis o nepotrebnosti žrtv pri znanstvenih raziskavah in morda celo

nizkotno škodoželjnost do nesreč drugih narodov pri vesoljskih poizkusih. To so danes hude stvari!

Ko se je B. S. že lotil komentirati nesreče kozmonavtov, bi bil storil stokrat boljše, če bi opozoril na pomembnost in daljnosežnost revolucionizirajočih znanstvenotehničnih dosežkov pri drugih narodih, kar terjajo od malega naroda, kakršni smo Slovenci in drugi jugoslovanski narodi, da se zave svojega zaostajanja in da se torej spoprime nujno in neodložljivo z nalogami, ki odtod nastajajo in se vključijo v svetovno tekmovanje znanstvenih in tehničnih odkritij na področjih, kjer je tudi malemu narodu z majhnimi sredstvi, toda z energičnimi in načrtnimi napori mogoče doseči uspehe in tako zavzeti mesto na sprednji liniji človeškega razvoja.

Znanstvenotehnična revolucija današnjih dni mora nas, male narode, zaškrbeti. Nič nam ne bo pomagalo, če bomo ob dosežkih velikih narodov samotarnali ali kokodajali, na tihem pa se podrejali njihovemu tehnološkemu kolonializmu. Tudi nostalgija po preteklih odnosih ni nobena rešitev.

Zato je treba odločno zaprati sleherno podcenjevanje vede in tehnike ter sejanje nezaupanja vanju. Rajši se potrudimo zavzeti ugledno mesto v mednarodni delitvi znanstvenih naporov.

V naši družbi in njeni javnosti morajo priti desetkrat, stokrat bolj do veljave raziskovalci, učenjaki, inženirji, strokovnjaki, kakor jo imajo danes pri nas. Tako veleva čas.

S to zahtevo se je treba pomiriti, jo upoštevati in izvajati ustrezno tehnološko in znanstveno politiko. Žal tega zdaj ni. Nasprotno, pri nekaterih političnih in kulturnih delavcih je postalo modno, zmerjati kritična mnenja inženirjev in drugih znanstvenikov ter njihove predloge s tehnokratizmom.

Nihče pri nas še ni opredelil, kaj je tehnokratija in tehnokratizem v naših razmerah. Zato ni razloga polemizirati s praznimi besedami in njih uporabniki. Pač pa lahko ugotovimo, da se zatekajo k zmerjanju s tehnokratizmom:

— vsi, ki niso poučeni o velikanskih skokih razvoja vede in tehnike in o pomembnosti prebrata v tehnologiji tudi za naše narode;

— vsi, ki so v sporu s strokovnjaki (inženirji, raziskovalci, pedagogi ipd.) zavrgli njihove utemeljene predloge in potem v praksi doživeli poraz.

(Spomnimo se diskusij o poglobitvi železnice ali cest v Ljubljani ali nasprotovanju strokovnjakov načrtom Velenjskega energokemičnega kombinata. Inženirska javnost je imela nasprotujoče mnenje in ker ni prodrla, je odtlej v precejšnji meri onemela.)

S povečanjem vloge znanstvenega in tehniškega razumništva se seveda nekoliko premikajo odnosi med znanstveno-tehniško inteligenco in kulturniki (če z besedo »kulturniki« označimo razumništvo na področju umetniških stvaritev). Gre za naslednje v sodobni družbi zakonite pojave.

Tehnologi in znanstveni raziskovalci so poklicani, da se izrečejo o načrtovanju v družbi, da rešujejo ključna gospodarska vprašanja, da opredelijo najugodnejše poti v razvoju naših narodov za desetletja naprej, stoječ pri tem čvrsto na temelju socializma. Brez takšnih opredelitev in dolgotrajnih načrtov ni več mogoč napredek. Pri tem je potrebno izkoristiti vse najnovejše znanstvene dosežke na svetu, uporabljajoč kibernetiko, vedo o upravljanju. Znanstvenotehniško razumništvo kot produktivna sila družbe lahko torej pomembno prispeva k rasti narodnega dohodka. S tem omogoča skupnosti vedno večja

sredstva in s tem večja tudi za kulturo, za umetniške stvaritve. Takšna je njena objektivna družbena vloga, nekakšna »prirodna« možnost in obveznost. To ji danes daje v družbi določeno prvenstvo, brez vsakih subjektivnih hotenj ali zanikanj.

Kulturniški inteligenci pri tem ne grozi nobeno zmanjšanje vloge ali obsega dejavnosti. Nasprotno, njeno območje se širi, njene možnosti rastejo z rastjo nacionalnega dohodka, a s povečanim standardom ljudstva se večajo potrebe naroda po kulturi, po umetnosti.

Ob takšnih nalogah in objektivnih vlogah dveh plati razumništva, kakršne pogojuje sodobno človeštvo, obeh enako nujnih plati in potrebnih enake družbenopolitične podpore, je dejanski položaj razumništva v naši konkretni slovenski in jugoslovanski družbi sila popačen. Bodimo pravični in priznajmo, da ima danes pri nas kulturniška inteligenca monopol na javno mnenje in na narodno priznanje, medtem ko je znanstveno-tehniška inteligenca potisnjena v ozadje in njenega glasu ni slišati v toliki meri, kolikor ga zasluži in mora imeti.

Zadosti je npr. pesmarčku objaviti nekaj verzov, nerazumljivih in absurdnih, pa ga že nekateri kulturniki javno potiskajo na piedestal narodovega preroka ali vodnika. Če pa inženir sprojektira odlično tovarno, most, novo tehnologijo ipd., kar gospodarstvu prinaša milijonske in milijardne koristi, če znanstvenik odkrije nova dognanja ali izumi nove tehnične rešitve ali vzgoji vrsto strokovnjakov, kar narod dvoiga na sprednjo črto razvoja, če direktor tovarne že dolga leta vodi proizvodnjo in jo spravlja v mejah možnosti na višjo raven, naša javnost o takih zaslužnih možeh ne zve, zanje nima posluha.

Takšno stanje je nenormalno.

(Da bi bilo jasno, koga štejem med pesmarčke, navajam kot primer »Pesmi I. G. Plamena« v gorenjskem »Glasu« dne 5. avgusta 1967. »Pesnitev«, ki vsebuje 72 besed, je polna nesmisla, jo pa spremlja 7 geometrijskih podob in 600 besed pojasnila, pri čemer se komentator še pritožuje: »Seveda je v tako kratkem sestavku težko utemeljiti svet teh pesmi...«)

Razume se, da obstajajo tudi slabe strani pri našem razumništvu. Marsikak inženir, tehnik, raziskovalec pozablja na skupnost, pozablja celo na domovino podeč se zgolj za denarjem, ne vprašujoč se, odkod denar in kdo mu je gospodar. Takšni pojavi so tudi med kulturniki. Vendar gre za manjšino, za izjeme, s katerimi se je treba obzirno spoprijeti. Večini razumništva pa ne moremo očitati kaj podobnega. Negativni pojavi le otežkočajo izvajanje zgornjih nalog in vlog, ne morejo ju pa spraviti z dnevnega reda, kamor ju je neizprosno potisnil razvoj.

Nekateri kulturniki uganjajo hrup, da sodobna tehnika človeka enostransko razvija, da mu jemlje interes za umetnost in kulturo sploh. Tak hrup je docela neutemeljen. Novi znanstveni dosežki in tehnološki prevrati v industriji in kmetijstvu vse bolj omogočajo zvišanje človeškega standarda in zlasti omogočajo skrajšanje delovnega časa, namenjenega produkciji materialnih dobrin in s tem dajejo vsemu narodu in vsakemu posamezniku več časa za kulturne potrebe. To je odločilno, v tem je jamstvo za razširitev kulture in umetnosti, za njuno rast in za njuno osvojitve ne samo s strani maloštevilnega privilegiranelega sloja, marveč s strani vsega ljudstva.

Samo naši premajhni kulturni aktivnosti na amaterski podlagi gre prisipati, da imamo premalo odrov, premalo ali nič simfoničnih orkestrrov. Kjer bi poleg železarja ali tekstilne delavke bili inženirji, zdravniki, knjigovodje ipd., da pogrešamo pisce in pesnike med delavci in inženirji itd.

Če opazujemo pretirano težnjo ali psihozo po materialnih dobrinah tehničnega izvora, tega še ne moremo razglašati za nevarnost kulturi. Pravilneje bo, če vidimo v tem, prvič, naraščanje življenjske ravni in drugič, posledice določene gospodarske politike, včasih tudi napačne, ali posledice napačne ideološke usmeritve ipd.

V zvezi z objektivnim povečanjem vloge vede in tehnike v družbi ter v zvezi z nujnostjo povezave znanosti in tehnike z materialno proizvodnjo in z načrtovanjem družbenega razvoja, a prav tako zaradi poudarka umetniškim stvaritvam in večjih možnosti zanje, bi bilo umestno, da obstoječo Akademijo znanosti in umetnosti razdelimo na dve samostojni akademiji: na Akademijo znanosti in na Akademijo umetnosti.

Enega pa pri osem tem ne gre pozabiti: povečana vloga tehniškega in znanstvenega razumništva ter neokrnjena, rastoča pomembnost kulturnikov mora sloneti na čvrsti podlagi socializma in služenja narodu. Tu ne more biti dvomov ali odstopanja. Na gnilih tleh starega sveta ne moremo graditi.

Znanstveni in tehniški kadri se morajo zavedati, da je narodom in socializmu potreben tak tehnološki razvoj, ki ohranja našo svobodo, neodvisnost in napredek, ki jih čuva od tehnološkega kolonializma zahodnih držav, ki pospešuje razvoj naprej h komunizmu. Hlapčevstvo tujemu kapitalu je treba oceniti kot izpodkopavanje moči naše domovine.

Naloga kulturnikov so jasne. O njih tu ni govora. Morda bi bila umestna le pripomba, da blebetava senzacija, površna in napačna informacija in zasluzkarska reklama v vsakodnevnem tisku ter poplava plehke literature brez umetniške vrednosti, zlasti iz zahodnega kapitalističnega sveta, ki jih tiskajo naše založbe, nahajajoče se v rokah skomercializiranih javnih delavcev in enega dela kulturnikov, ne bo dvignilo kulturne ravni ljudstva; nasprotno, ta plehek tisk spodriva prave umetniške dobrine in razumske dosežke sodobnega človeka ter tako zavira rasi kulture in tehničnega napredka ter enostransko oblikuje vsakomur potreben čas počitka in razvedrila.

Svet se spreminja... Izkoristimo vse sodobne dosežke tako z zahoda kot z vzhoda, kadar rabijo socializmu, da se ob ustreznih naporih in načrtno uvrstimo med najnaprednejše dežele in narode.

France Klopčič